

SLOŽKY VÝCHOVY A JEJICH APLIKACE

PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Cílem není pouze uvěznit a tím izolovat. Ideou moderního vězeňství je motivování vězněného vést řádný život, protože se to vyplatí. Jelikož odsouzení přichází do zařízení s různými návyky, zlovyky či životním stylem, je potřeba jim nabídnout alternativu a připravit je na dobu, kdy opět budou žít ve většinové společnosti. Právě skrze programy zacházení je naplňována výchovná funkce trestu. John (2018, s. 47) dále připomíná, že terapeutické a výchovné působení je realizováno na oddělení výkonu trestu. Dříve byl používán název Resocializační programy. Na přelomu tisíciletí se však odborníci z oblasti penitenciární péče shodli na tom, že název zcela neodpovídá průběhu ani výsledku, byť spolu pojmy úzce souvisí. Problém spočívá v tom, že vězni jsou sice v průběhu výkonu trestu vzdělávání, převychovávání a znovu začleňování, ale to ještě neznamena, že každý z nich bude znovu začleněn, chcete-li resocializován či reintegrovan. O tom vypovídá i vysoká návratnost do těchto zařízení. Důvody mohou být různé, vnější i vnitřní. Proto byla v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly přijata změna, a dnes se tak používá název Programy zacházení. Existující vztah mezi Programy zacházení a zamýšlenou resocializací však zůstává v platnosti. (Jůzl, 2017, s. 363–364)

Programy zacházení jsou souhrnem aktivit různých typů, které tvoří program „šitý na míru“ konkrétnímu jedinci dle možností dané věznice tak, aby byl pro něj přínosný. Přihlíží se k délce trestu, osobnosti, zvláštnostem, zkušenostem nebo zájmům. V programu jsou pak zahrnuty aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové. Nezapomíná se také na aktivity

posilující a rozvíjející vnější vztahy. (Černíková, 2008, s. 152)

V českých věznicích hovoříme o dvou typech programů zácházení –

Minimální program zacházení a Standardní (vlastní) program zacházení.

První zmíněný model je aplikován u vězňů, kteří si nevybrali žádnou

z nabízených možností věznice, jedná se o jakýsi nejmenší možný rozsah

aktivit, který musí vězněný podstoupit. Tyto aktivity jsou vedeny speciálním

pedagogem, zpravidla v rozsahu dvaceti hodin za týden. Ve Standardním

programu je pak zahrnuto více aktivit. Obecně však oba typy zahrnují

pracovní činnosti pro věznici, sebeoblužné činnosti, základy hygieny a péče

o vlastní tělo, právní minimum, nácvik sociálních dovedností a rozvoj

vlastních zálib či smysluplné trávení volného času. (Jůzl, 2017, s. 369–376)

Ještě dříve, než se zaměříme na sestavování výběru aktivit a program

samotný, je potřeba zmínit, že vyvstává spousta novodobých výzev. Zvyšuje

se heterogenita odsouzených – ať už to jsou mladiství, mladí dospělí

nebo naopak lidé vyššího věku. Ve věznicích přibývá také cizinců, matek

s dětmi či osob s různými diagnózami (deviacemi, poruchami chování

či osobnosti, závislostmi). To vše musí být při tvorbě programu zohledněno,

navíc i personál musí na tyto potřeby pružně reagovat neustálým

dovzděláváním se. (Jůzl, 2017, s. 369–376).

Nástupní oddělení

Jůzl (2017, s. 368–369) zevrubně popisuje práci odborného personálu

a jeho úkoly na nástupním oddělení, kam je odsouzený zprvu poslán.

Na tomto oddělení je pak vypracována komplexní charakteristika

odsouzeného. Mezi klíčové zdroje informací patří pozorování, kazuistika

a anamnéza (osobní, rodinná, kriminální). Důležitou roli hrají také rozhovory s odsouzeným. Nabyté informace jsou průběžně konfrontovány s dalšími spisy, případně s postřehy dalšího personálu (vězeň si obvykle před ním na nic „nehraje,“ chová se přirozeně) a již zde je rozlišován typ osobnosti: prosociální, asociální, antisociální, pseudosociální.

Vychovatel, jenž tráví s odsouzeným nejvíce času, má pak za úkol sestavit ve spolupráci s vězňem samotný program. Musí zjistit i na první pohled ne tak zásadní informace – zda je odsouzený kuřák, zda má nějaké závislosti, zda je (praktikující) věřící apod.

Sociální pracovník se pak zaměřuje na sociální situaci – vztahy v rodině, vyživovací povinnost, způsobilost k právním úkonům, finanční situaci. Významnou roli poté sehrává v době před a po propuštění z výkonu trestu.

Psycholog má za úkol zpracovat psychologickou diagnostiku, kdy jsou podstatné informace o osobnosti jedince – intelektové schopnosti, hodnotové ukotvení, emoční stabilita. Dále musí zhodnotit přístup k odsouzeného ke své vině, uloženému trestu a také obecně vztah k trestné činnosti.

Speciální pedagog se zase zabývá jedincem z pedagogické stránky.

Hledá správný způsob motivace. Východisko nachází v informacích o dosavadním životním stylu, pracovních návycích, úrovni vzdělání, zálibách atd. Na základě těchto údajů pak rozhoduje o způsobu, jakým bude odsouzený vzděláván, a kam bude pracovně zařazen.

Posledním článkem diagnostického řetězce je lékař. Zjišťuje zdravotní stav, chorobopis, pracovní omezení, diety. Černíková (2008,

s. 160) k práci lékaře dodává, že rozsáhlým problémem jsou závislosti a ukládání ochranného léčení. V našich podmínkách se nejčastěji jedná o léčbu protialkoholní, sexuologickou, protitoxikomanskou či léčbu patologického hráčství. V těchto případech jsou využívána specializovaná oddělení.

A Složky výchovy

Pracovníci Vězeňské služby se snaží na odsouzené v průběhu jejich výkonu trestu působit. Využívají při tom širokou škálu metod, aktivit a činností, aby byly zahrnuty všechny složky výchovy. Juklová (2015, s. 26) výchovu člení na výchovu rozumovou a názoru na svět, výchovu mravní, výchovu pracovní a technickou, výchovu estetickou a uměleckou a výchovu tělesnou.

1 Výchova rozumová

Základním úkolem ve výchově rozumové je rozvíjení intelektuální potence člověka. Na základě získaných vědomostí a dovedností dochází k utváření syntetického pohledu na svět a jeho fungování. Do rozumové výchovy patří rozvoj poznávacích procesů, při kterém hrají důležitou roli mateřský jazyk a cizí jazyky. Hlavní měrou se na tomto rozvoji stále podílejí vzdělávací instituce, dnes však narůstá i podíl internetu, hromadných sdělovacích prostředků a jiných. Rozumová výchova také není záležitostí jenom určité věkové skupiny, ale měla by být realizována v průběhu celého života. Dále můžeme tuto složku výchovy dělit na výchovu vědeckou, výchovu jazykovou a výchovu ke komunikaci, výchovu intelektuálního citu,

vůle a jednání, výchovu k názoru na svět, výchovu ekologickou a výchovu k rodičovství. (Juklová, 2015, s. 26)

2 Výchova mravní

Juklová (2015, s. 30) uvádí, že „smyslem a úkolem mravní výchovy je rozvoj mravního vědomí, cítění, přesvědčení a chování jedince, a to včetně mravních návyků, utváření jeho volních, charakterových a prosociálních vlastností, ovlivňování jeho postojů a názorů, hodnotového žebříčku atd.“ Demokratická společnost stojící na aktivních občanech se pak bez mravní výchovy stěží obejde. Autorka dále vyjmenovává jednotlivé podoblasti: „výchova mravního jednání, kázně a charakterových vlastností, výchova společenská, výchova humanistická a multikulturní, výchova právní, výchova občanská a politická.“

Jůzl (2017, s. 365) dodává, že se jedná o nabytí vnitřního mravního (právního a politického) přesvědčení a přiměřeného chování na základě morálního kodexu dané společnosti. Vytvořená a zvnitřněná přesvědčení pak vedou člověka v životních situacích k určitému chování.

3 Výchova pracovní a technická

Jedinec podstupující pracovní výchovu by si měl osvojit na základě pochopení teoretické stránky daného oboru či činnosti pravidla, dovednosti a návyky při pracovních činnostech, a to jak tělesných, tak duševních. Je spojená také s budoucí profesní orientací. (Juklová, 2015, s. 34)

V dnešní době, kdy se technologie a postupy práce mění a stávají se stále složitějšími, se jeví jako zásadní potřeba pružně na tyto změny a potřeby

reagovat. Cílem se tak stává seznámení osob s principy novodobé techniky a výroby a naučit je zacházet s nejpodstatnějšími pracovními nástroji a vypěstovat u nich potřebnou pracovní kulturu. Postupná restrukturalizace průmyslu navíc podněcuje pravidelnou rekvalifikaci pracovní síly. (Jůzl, 2017, s. 366)

Jůzl (2017, s. 366) vyzdvihává fakt, že s pracovní výchovou je spojen i rozvoj dalších kognitivních procesů a vlastností užitečných nejenom při práci (představitivost, úsudky, odpovědnost, vytrvalost, preciznost apod.)

Juklová (2015, s. 34–35) na závěr dodává, že pod tuto složku výchovy můžeme kromě výchovy technické a pracovní zařadit i výchovu ekonomickou a podnikatelskou či výchovu trávení volného času.

4 Výchova estetická a umělecká

Estetická výchova si klade za cíl kultivovat člověka v oblasti umění, rozvíjet chápání, citové prožívání a hodnocení krásna. Člověk by také měl být obeznámen s historickým vývojem, základními uměleckými směry a díly významných autorů. Tento druh výchovy má dvě stránky – aktivní, kdy osoba sama vytváří kulturní hodnoty, a receptivní, kdy jedinec vnímá a prožívá kulturní hodnoty svými smysly. (Jůzl, 2017, s. 366)

5 Výchova tělesná

Poslední zmiňovanou složkou je výchova tělesná. Při realizaci aktivit v této oblasti je cílem kultivovat tělesnou stránku, zvyšovat zdatnost, upevňovat zdraví, osvojit si hygienické návyky, budovat vztah k pohybu a vést ke zdravému životnímu stylu. Druhotným kladem se pak stává rozvoj

morálně volních vlastností jako sebeovládání, ukázněnost či fair-play. (Jůzl, 2017, s. 367)

Juklová (2015, s. 26) i Jůzl (2017, s. 367) se shodují, že není možné tyto složky výchovy pojímat izolovaně, navzájem se totiž doplňují, propojují a působí v dialektické jednotě. Shodná je situace i v penitenciárním prostředí, byť se jedná o prostředí velmi specifické. Tento celkový edukační proces se pak odráží v charakteru osobnosti s odpovídající emoční inteligencí a sociálním chování.

B Aplikace ve vězeňském prostředí

Jednotlivé aktivity nelze vždy jednoznačně zařadit pod některou složku výchovy. V této kapitole si tedy klademe za cíl popsat jak obecný rámeček, tak uvést několik příkladů z praxe konkrétních věznic v České republice. I zde samozřejmě platí, že každá věznice vytváří nabídku dle svých možností, a tudíž se věznice od věznic liší.

1 Vzdělávací aktivity

Výchově rozumové nejvíce odpovídají vzdělávací aktivity. Vzdělání je klíčem k snazšímu zařazení do většinové společnosti po opuštění věznice. Jůzl (2017, s. 364–365) upozorňuje, že právě obecně nízké dosažené vzdělání je palčivým problémem penitenciární péče. I když jsou ve výkonu trestu osoby s nedokončeným základním vzděláním, tak i osoby vysokoškolsky vzdělané, stále platí, že těch vzdělaných je naprosté minimum. Proto je za zdmi věznic na tuto oblast kladen důraz a jsou vězňům nabízeny možnosti, jak si vzdělání doplnit.

Mají-li vězni zájem o doplnění formálního vzdělání, mohou využít nabídky Vzdělávacího střediska VSČR. Zpravidla si vězni doplňují základní vzdělání a následně se chtějí vyučit v některém z nabízených oborů počínaje oborem Obráběč kovů, Dřevařská výroba přes Šití prádla až po obor Práce ve stravování. Značným kladem pak zůstává, že z obdržovaných certifikátů není poznat, že byly získány v průběhu výkonu trestu. (VSČR, 2017)

Ve Věznici Valdice, kde zpravidla odpykávají vězni dlouhodobější tresty, je nabízen učební obor Obráběč kovů. Následně mohou zájemci vystudovat i obor Ekonomika a podnikání zakončený maturitní zkouškou, který je realizován ve spolupráci s jičínskou Soukromou střední školou Altman. V roce 2017 této nabídky využil jeden odsouzený, který zkoušku úspěšně složil. V rámci neformálního vzdělávání jsou to pak ve Věznici Valdice kroužky jazykové (anglický, německý, francouzský, španělský), výchova k občanství, sociálně právní poradenství, vědomostní soutěže, kurzy drogové problematiky či besedy na vybraná témata. (VSČR, 2017)

Ve Věznici Karviná stojí za zmínku základy práce na PC či zeměpisně přírodovědný kroužek. (VSČR, 2020)

Ve Vazební věznici Olomouc, kde pobyt nemůže být už z důvodu profilace věznic dlouhodobý, jsou nabízeny zejména krátkodobější intenzivní kurzy. Proto se věznice zapojila v rámci Celoživotního vzdělávání do programu Grundtvig společně s věznicemi v Litvě a Lotyšsku, v rámci něhož mohou vězni navštěvovat kurzy jako Svět financí, Člověk a jeho život či Komunikace kolem nás, kde si prohlubují své sociální dovednosti a zvládání emocí. (VSČR, 2020; ČT24, 2013)

Unikátní je pak projekt Vazební věznice Ruzyně, díky kterému si

vězni mohou doplnit vysokoškolské vzdělání. Ve spolupráci s Katolickou Teologickou fakultou Univerzity Karlovy je realizováno studium v oboru Teologické nauky. Studium však není samozřejmé, po složení přijímacích zkoušek musí odborná komise posoudit průběh výkonu trestu, studijní a osobnostní předpoklady. V případě kladného posouzení probíhá studium převážně formou samostudia, fakulta poskytuje studijní materiály a následně zajišťuje přezkoušení. (VSČR, 2017)

2 Speciálně výchovné aktivity

Mravní výchova je ve vězeňském prostředí realizována skrze speciálně výchovné aktivity. Ty mohou být uskutečňovány skupinovou i individuální formou. Často praktikované jsou různé druhy terapií (ergoterapie, arteterapie, muzikoterapie). Důležitou roli dále sehrávají abreaktivní rozhovory. (Jůzl, 2017, s. 372)

Na těchto aktivitách se podílí odborní zaměstnanci. Jůzl (2017, s. 372) vyzdvihává roli duchovního, který zde funguje jako kněz, pedagog, terapeut, psycholog, sociální pracovník, ale i jako rodič. Díky těmto aktivitám může docházet ke změnám chování a žebříčku hodnot.

Věznice Valdice pak vedle výše zmíněných aktivit, jako jsou nácvik sociálních dovedností či sociálně právní minimum, zařadila také lekce etikety. (VSČR, 2020)

V rámci kurzu Ergoterapie ve Věznici Karviná šíjí odsouzení hračky pro děti. Výrobky jsou následně dodávány na dětská oddělení v nemocnicích Karviná-Ráj a Frýdek-Místek. Minulý rok se také podařilo navázat kontakt s městskou policií v Orlové a v Českém Těšíně, která vyrobené hračky

rozdává dětem na besedách. Tamní odborní pracovníci také vytvořili Program 213, který je určen výhradně osobám odsouzeným za zanedbání povinné výživy. (VSČR, 2020)

Za zmínku stojí některé aktivity Vazební věznice Olomouc, a to například Program pro řešení dluhů nebo Encouter skupina, která řeší rizika v oblasti osobnosti. (VSČR, 2020)

Ve Věznici a ÚPVZD Opava, kde se nachází specializovaná oddělení, pracovníci nabízí kromě specifických programů určených zařazeným odsouzeným třeba meditaci, jógu či imaginaci. (VSČR, 2020)

Plošným standardizovaným projektem, do kterého se od roku 2006 zapojilo již 16 věznic, je pak Program 3Z – Zastav se, zamysli se a změň se.

V tomto kognitivně behaviorálním programu s terapeutickými prvky jsou odsouzení motivováni ke změně postojů a myšlení, kvůli kterým páchali trestné činy. Program 3Z se zaměřuje na opakovaně trestané osoby, kterým se blíží lhůta pro možné podmíněčné propuštění či konec výkonu trestu.

Podmínkou k přijetí do programu je jejich vlastní žádost a souhlas. Celkových 11 setkání se koná zpravidla 1x týdně po dobu 120 minut. Úspěšní absolventi obdrží certifikát. Jelikož je program zaměřen na recidivisty, zjišťují pracovníci účinnost terapií. Kvantitativní metodou je zjišťováno, jestli a případně kdy absolventi znova spáchali trestnou činnost. Následně vedou s 50 recidivisty standardizované rozhovory. Naprosto klíčovou roli v programu sehrává osobnost vyškoleného terapeuta. (Kujevská, 2017)

3 Pracovní aktivity

Pracovní aktivity zaujímají podstatnou část dne, tvoří jádro nápravy

a jsou nedílnou součástí resocializace. Díky těmto aktivitám si vězni osvojují pracovní návyky, které mnohdy před výkonem trestu postrádají. Práce také rozvíjí kladné morálně volní vlastnosti jako přesnost či sebekázeň. Pro vězně je motivací i fakt, že stráví určitý čas mimo ubytovnu, mohou si „vyčistit hlavu“ a také mohou z odměn splácet své dluhy. (Jůzl, 2017, s. 373)

Obecně můžeme pracovní aktivity dělit na práce ve vnitřním provozu věznice, které jsou zapotřebí k bezproblémovému chodu zařízení (práce v kuchyni, prádelně, knihovně, úklid oddělení). Další možností je práce ve Středisku hospodářské činnosti, které je provozováno samotnou věznicí. Do této kategorie spadají i pracovní terapie vedené odbornými zaměstnanci, kdy jsou vězni zapojeni třeba do zkrášlování vnitřního areálu či zahrady. Poslední alternativou je pak zaměstnání u podnikatelských subjektů mimo zdi věznice. (Jůzl, 2017, s. 373)

Pro pochopení problematiky zaměstnávání odsouzených jsou nezbytná některá fakta. Reálná zaměstnanost vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných odsouzených, kteří jsou evidováni v rejstříku zaměstnávání. Jedná se o všechny odsouzené osoby kromě osob pracovní nezařaditelných. V rejstříku zaměstnáváných jsou však započítány i osoby, které jsou zařazené do vzdělávacích či terapeutických programů (tj. 21 hodin týdně, tudíž čas netráví prací, ale účastí na těchto aktivitách). Dále jsou v tomto čísle zahrnuty osoby, které vykonávají práce pro zajištění běžného chodu věznice, a nemají tedy nárok na finanční odměnu. Číslo hovoří jasně: reálná zaměstnanost se pohybuje okolo 60 %. Z celkového čísla zaměstnatelných pak pracuje asi 40 % za finanční odměnu. Když ale budeme vycházet z celkového počtu odsouzených (tedy včetně nezaměstnatelných), dostaneme se na číslo

30 % – 35 %, tedy jenom třetina osob ve výkonu trestu pracuje a zároveň dostává za tuto práci finanční odměnu (má tedy z čeho plnit své závazky), a to již není tak příznivé číslo. (Ministerstvo spravedlnosti, 2015, s. 10)

Jak už bylo zmíněno, ve věznicích jsou i osoby pracovně nezařaditelné. Jedná se o osoby s poruchami chování a poruchami duševními. S demografickými změnami a lékařským pokrokem se však dá očekávat ve výkonu trestu také nárůst počtu osob starých a nemocných. Neexistuje žádný mustr pro takto heterogenní skupinu, je proto potřeba hledat individuální a alternativní způsoby zacházení. (Raszková, Hoferková, 2015, s. 5–8)

Co se týče zaměstnanosti u subjektu zvenčí, jsou pro zaměstnavatele vězni výhodnou pracovní silou hned z několika důvodů. Hlavní důvod hrají finance – odsouzení jsou odměňováni na základě nařízení vlády č. 361/2017 Sb., ve znění Nařízení generálního ředitele č. 13/2018 o odměňování odsouzených zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, kdy jsou odsouzení rozděleni do 4 platových skupin. Odsouzený v té nejnižší, kde není potřebná odborná kvalifikace, pobírá 50 % minimální mzdy, naopak v nejvyšší, kde je vyžadováno vysokoškolské magisterské vzdělání má pak nárok na 120 % minimální mzdy. Další nespornou výhodou pro vnějšího zaměstnavatele zůstává fakt, že odsouzený není klasickým zaměstnancem, tudíž mu neplatí nemocenskou, odchodné ani dovolenou. Vězni mohou být zaměstnávání ve směnném provozu. (VSČR, 2020)

I vedení Vězeňské služby si uvědomuje potřebnost skutečné zaměstnanosti vězňů a provázání vzdělávání se zaměstnaností. Konec konců si naplnění tohoto cíle vytyčilo jako prioritu v Koncepci Vězeňství do roku

2025 (Ministerstvo spravedlnosti, 2015, s. 5). Věznice se stále snaží rozšiřovat své vlastní prostory, aby byly, pokud možno, co nejméně závislé na poptávce zvenčí, které je ovlivňována celkovým stavem ekonomiky. Věznice usilují o maximalizaci využití stávajících prostor a zavádění nových moderních strojů. V posledních letech také začaly obnovovat zemědělskou činnost a chov hospodářských zvířat včetně včelstev. V zahraničí se pak osvědčily projekty, kdy samotné věznice provozují například pekárny, cukrárny nebo restaurace, kde veškerou práci mohou zastat právě odsouzení, kteří se tímto přirozeně rekvalifikují, přivyknou pravidelnému režimu, učí se sociálním dovednostem a navazují nové vztahy. (Ministerstvo spravedlnosti, 2015, s. 16)

Zcela neotřelým projektem jsou Otevřené věznice. Původně norský projekt inspiroval vedení Vězeňské služby, a tak ve Věznici Jiřice, která disponuje rozlehlejšími pozemky, v roce 2017 slavnostně zahájili činnost specializovaného oddělení. Jsou zde zařazováni odsouzení s delším trestem, do jehož konce zbývá několik měsíců, zároveň jsou však motivováni, zdravotně způsobilí a nebyl jim udělen žádný kázeňský trest minimálně půl roku před nástupem. V areálu se nachází čtyři ubytovny a jedna administrativní budova, v níž se odehrávají podpůrné kurzy – finanční gramotnost, právní minimum, práce na počítači apod. Podmínky na oddělení jsou velmi podobné těm na svobodě – zařazení si sami uklízí, starají se o hospodářská zvířata, včelaři, provádí údržbu areálu. V závěru pobytu mohou také odsouzení oddělení s povolením opustit, například kvůli pracovním pohovorům. Vedení si od tohoto projektu slibuje zejména snížení recidivy. (Ministerstvo spravedlnosti, 2017)

4 Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity tvoří pojivo mezi zbylými aktivitami, důležitou roli sehrávají zvláště v případech, kdy není možné provozovat aktivity pracovní. Neznamená to však, že by byly méněcenné. Pomáhají udržet psychickou pohodu a neopominutelným kladem je také nalezení smysluplné výplně volného času, která v dřívějším životě často chyběla a po výkonu trestu může uchránit před recidivou. Tuto kategorii dále můžeme dělit na činnosti aktivní, kdy jedinec sám vytváří kulturní hodnoty, a činnosti receptivní, kdy jedinec kulturní hodnoty přijímá. (Jůzl, 2017, s. 374)

Ve věznici Rapotice mohou vězni vybírat z nabídky obsahující Kroužek keramiky, Hudební kroužek, Kroužek sportovních her a Kondiční cvičení. Věznice disponuje také prostorem, kde se odehrává Zahrádkářský kroužek. Odsouzení dále mohou docházet na Rybářský kroužek a nově je v nabídce zařazen i Chov daňků. (VSČR, 2020)

Ve věznici Břeclav se největšímu zájmu těší kondiční posilování a kroužek zaměřený na práci na počítači. K dispozici je i Hudební kroužek či Kroužek akvaristiky. (VSČR, 2020)

Nebývalý ohlas sklízí dřevomodelářský kroužek ve Věznici Odolov.

Kromě výroby dřevěných hraček a zhotovování dětských hřišť dále také odsouzení pod vedením pedagoga volného času vyrábí a renovují hudební nástroje, zejména smyčcové. Unikátem je pak hudební nástroj, v tamním žargonu označován jako „violoid,“ sloužící k výuce dětí, které přechází z hraní na housle na violu. I v tomto případě se ukazuje důležitost širokého záběru pedagogů. (YouTube, 2020)

5 Extramurální aktivity

Poslední skupinou jsou aktivity extramurální, podporující utváření a rozvíjení vnějších vztahů, tedy mimo zdi věznice. Nejčastěji se jedná o vztahy s rodinou a blízkými, které hrají nezastupitelnou roli v resocializaci. Slouží jako motivace a zároveň připravují na budoucí pobyt na svobodě. Nutno poznamenat, že stejně jako může mít funkční prostředí s pevnými vztahy kladný vliv na jedince, tak efekt může být i opačný – v případě skupiny lidí, jež měla vliv na páčání trestné činnosti v minulosti, mohou vést k recidivě. (Jůzl, 2017, s. 375)

Věznice Všehrdy navázala nadstandardní vztahy s vedením obce a okolních měst, ze kterých čerpají obě zainteresované strany – vězni jsou zapojováni do veřejného života a místní z jejich pomoci mají užitek. Pomáhali například při likvidaci černé skládky v rámci akce Uklid'me Česko, zrekonstruovali místní dětské hřiště či autobusovou zastávku. Momentálně jsou odsouzení zapojeni do přípravy prostoru pro nové komunitní centrum. (VSČR, 2019)

Z důvodu profilace Věznice Valdice probíhají extramurální aktivity pouze za dohledu zaměstnanců a pouze u části vězňů. Odsouzení se takto postupně připravují na dobu po výkonu trestu. Využívanou možností je opuštění věznice v doprovodu zaměstnance nebo v souvislosti s návštěvou. Extramurální aktivity zde podporují nácvik sociálních dovedností, zvládnutí nákupu či dopravní situace. (VSČR, 2020)

Do extramurálních aktivit by mohly být častěji zařazovány i různé výjezdy do okolí, samozřejmě s ohledem na profilaci dané věznice.

I když realizace naráží na některé praktické těžkosti (zajištění bezpečnosti,

ochota personálu, doprava), mohou tyto akce odsouzené z výchovného hlediska pozitivně motivovat.

Ve Vazební věznici České Budějovice organizují občasně exkurze do okolí pro některé ženy z oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné.

V minulém roce tak navštívily poutní místo Lomec u Vodňan s přilehlým klášterem Šedých sester, kde pro ně byla uspořádána bohoslužba a průvodce si také pro ně připravil komentovanou prohlídku areálu. Následně se přesunuly do stacionáře poskytujícího služby osobám s těžkým mentálním a kombinovaným postižením. Odsouzené strávily čas společně s klienty a zaměstnanci zařízení. (VSČR, 2019)

Přestože se dnes extramurální aktivity využívají mnohem častěji a je v nich spatřován silný motivační nástroj, mají své slabiny. První, vcelku opomíjená, se týká odsouzených žen. Obecně je zacházení s vězněnými ženami okrajovou záležitostí české a světové penitenciaristiky. K roku 2018 bylo v českých zařízeních 18 933 mužů a 1 644 žen. Pro ženy jsou vyhrazena pouze specializovaná zařízení a těch není příliš mnoho. Ženy jsou umístovány daleko od svých rodin, nemohou tedy adekvátně řešit osobní problémy a výchovné záležitosti svých dětí. Mají ztížený přístup ke svým rodinám i k zaměstnání. Pokud pracovaly ve výkonu trestu a zaměstnavatel jim nabídne pracovní místo i poté, zřídka by žena zůstala v cizím prostředí bez svých blízkých. Stejně tak je to problém v postpenitenciární péči, kdy jsou lokální organizace pomáhající s přechodem do běžného života (zařídit bydlení, práci, poskytovat poradenství) navázány na konkrétní věznici a žena pochází ze vzdáleného kraje. (Ministerstvo spravedlnosti, 2015, s. 45)

Nijak není řešena ani problematika Romů. Vítanou pomocí by byli

vychovatelé se znalostmi jejich specifické kultury, třeba i samotní Romové.

Tento problém se však netýká jenom penitenciární péče, ale celé sociální oblasti. (Ministerstvo spravedlnosti, 2015, s. 14)

Zajímavým projektem, který má značný potenciál posilovat rodinné a rodičovské vazby s odsouzenými otci je pak projekt Invisible Walls Kuřim, který reaguje na hrozbu odcizení a rozpadu rodin. (VOLONTÉ, 2019)